

Artefiletika

a inkluzívna trieda v procese tvorby,
reflexie a akceptácie

Úvod

Umenie nie je náročné, ak ho má človek rád. Nikoho nemôžete donútiť, aby tvoril. Tvoriť sa dá iba s láskou a záujmom. A o to by nám malo ísť, aby deti nestratili záujem o umenie, aby tvorili z potešenia a hľadali v tvorbe porozumenie, oddych a inšpiráciu.

Hodiny výtvarnej výchovy je možné pomerne ľahko transformovať na kreatívne vyučovacie hodiny, kde žiaci objavujú zázraky umenia a svojho vlastného prežívania spoločne s ostatnými.

V tomto bulletinu vám predstavíme metódu, ktorú jednoducho včleníte do rozvrhu školy. Metódu, ktorá pomáha učiteľovi spoznávať svojich žiakov aj z iného uhla – osobnejšie, hlbšie a pripraviť ich v žiadúcich a potrebných zručnostiach ako napríklad spolupráca, schopnosť sebavyjadrenia, formovanie vlastných názorov, kreativita a tolerancia. Ide o aplikáciu facilitatívneho a reflektívneho učenia priamo do výtvarnej výchovy a zmysluplné prepájanie umenia s inými vyučovacími hodinami i s celými blokmi. V artefiletike nachádzame princípy inkluzívneho vzdelávania otváraním cesty k nehodnoteniu, rešpektu, podpore potenciálu každého dieťaťa v smere jeho rastu.

Zuzana Krnáčová

Čo je artefiletika?

- Je zážitkom
- Je prekvapením
- Je radosťou z tvorby
- Je poznaním

Artefiletiku založili v 90-tych rokoch minulého storočia v Česku pedagógovia výtvarnej výchovy, keď pochopili, že vtedajšia výučba výtvarnej výchovy bola strnulá a neumožňovala žiakom rozvíjať ich kreatívne myslenie a rozvoj osobnosti. Na Slovensku sa tento model taktiež postupne udomácňuje, aj keď sa vo väčšine škôl vyučovanie výtvarnej a hudobnej výchovy bohužiaľ nezmenilo už desaťročia.

Artefiletika vychádza z jednoduchého konceptu, ktorý v sebe spája dve hlavné časti: **zážitok z kreatívnej tvorby** a **následný reflektívny dialóg v skupine**. Tak ako vo výtvarnej výchove, aj v artefiletike sa využívajú rôzne výtvarné materiály, vyučujú sa výtvarné techniky a postupy. Navyše sa v artefiletike využíva aj dramatizácia, pohyb, hudobné nástroje a zvuky. Tvorba sa stáva zážitkom, kedy je každému umožnené vnímať zadanú tému cez vlastnú osobnú skúsenosť a vyjadriť tak svoje postoje, pocity a myšlienky.

Artefiletika je zároveň prípravou pre výtvarnú výchovu na druhom stupni, kde sa od žiaka okrem výtvarných zručností vyžaduje hlbšie a intenzívnejšie porozumenie výtvarného umenia a hlavne osobný záujem, ktorý sa bohužiaľ často vytráca práve počas prvého stupňa v dôsledku negatívnych skúseností.

Artefiletika je bránou do tvorivého a kooperatívneho vyučovania. Je to cesta k otvorenej škole, priateľskej všestrannému rozvoju detí.

Čo artefletika nie je...

Artefletika nie je terapia. Nemôže sa zamieňať za arteterapiu. V artefletike sa neriešia osobné problémy, neobracia sa pozornosť na minulé prežívania, reflexia sa neodkláňa na vzťahy v rodine.

Artefletika nie je diagnostická metóda ani forma testu. Neslúži na skúmanie a testovanie, nie je určená na interpretáciu.

Artefletika nie je zameraná na estetickú stránku tvorby. Ak očakávate z tvorby estetický výsledok artefletika vám ho nemusí naplniť.

Ako artefletiku rozoznám?

Artefletiku rozoznáme podľa 4 základných kritérií:

- 1 **Zážitok z tvorby**, ktorý prebieha spoločne v skupine
- 2 **Reflektívny dialóg**, ktorý nadväzuje na kreatívnu tvorbu
- 3 **Prínos osobných skúseností**, ktoré smerujú k prehĺbeniu poznávania
- 4 **Poznávanie seba samého**, ktoré je prepojené s poznávaním okolitého sveta

Pre aké deti je vhodná?

Artefletika je vhodná **pre všetkých**. Od maličkých škôlkárov až po dospelých ľudí. V školách ju využívame od škôlky až do 9. ročníka.

V materskej škole môže byť artefletika jednou z aktivít, ktoré sú pravidelne v programe.

Na prvom stupni je ideálne, ak je artefletika včlenená do vyučovacieho rozvrhu ako výtvarná výchova.

Na druhom stupni môžeme využiť artefletiku počas sústredení a v medzigeneračných aktivitách, ale aj ako preventívny program.

Formy práce v artefietike

Forma práce v artefietike závisí ako od zvolenej aktivity, tak aj od toho, aký cieľ si učiteľ v triede určí. Ak sa napríklad učiteľ rozhodne v triede posilniť spoluprácu žiakov, vyberie si témy a formy práce, ktoré tento cieľ podporia. Nemusí ísť hneď o prácu v skupinách. Aj individuálna tvorba s vhodne vedenou reflexiou dokáže posilniť súdržnosť triedy.

Podľa témy a zadania môžu deti pracovať:

- Individuálne
- Vo dvojiciach
- V menších skupinách
- Celá trieda spoločne

Je dôležité rozumieť dynamike rôznych spoluprác a plánovať artefietické stretnutie s ohľadom na danú skupinu.

Ako na reflektívny dialóg?

Reflektívny dialóg je istým spôsobom veľmi osobná výpoveď ľudí o ich vnímaní a prežívaní, vyžaduje si teda bezpečný priestor a vzájomnú dôveru.

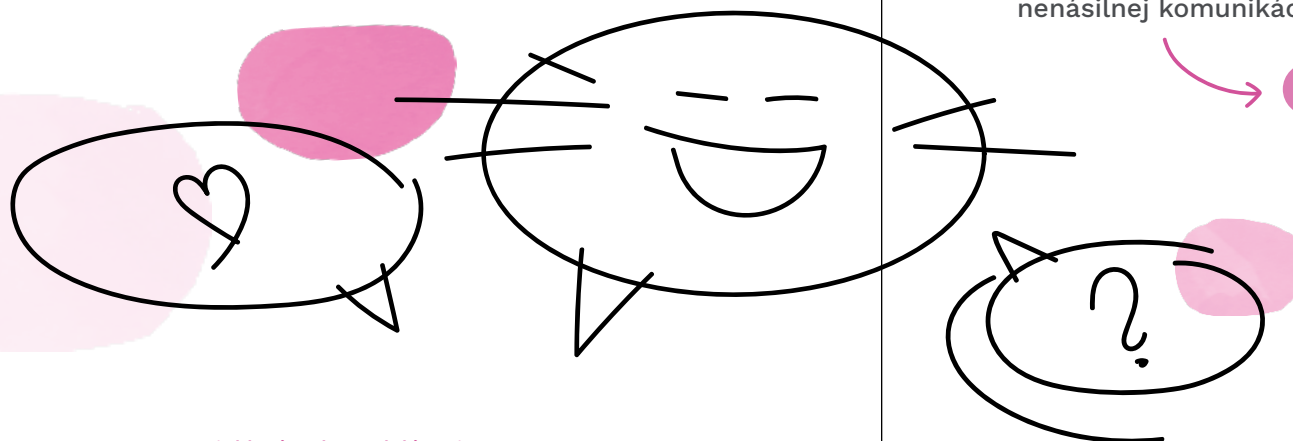
Na rozdiel od výtvarnej výchovy, kedy sa pedagóg zameriava najmä na výsledný výtvarný produkt, v artefietike je stredobodom práve proces – zážitok z tvorby, ktorý vrcholí v spoločnom reflektívnom dialógu v skupine. Tento reflektívny dialóg je najmä v začiatkoch vedený pedagógom a **vychádza z tvorby žiakov na vyučovacej hodine**. Žiaci majú možnosť predstaviť svoju prácu, hľadať momenty, ktoré sa im páčili, ale aj tie, ktoré boli pre nich náročné.

V diskusii žiaci zdieľajú, čo zažili počas tvorby podobné a v čom sa naopak odlišujú. Zároveň nachádzajú paralely svojich prác aj v dejinách umenia a to im pomáha chápať umenie ako také, nezostávajú len pasívnymi pozorovateľmi, ale stávajú sa dychtivými aktérmi.

Reflektívny rozhovor má svoje pravidlá, ktoré umocňujú vzájomné zdieľanie a učenie sa. Je viacero spôsobov ako viesť reflektívny rozhovor, v Inklucentre k reflexii využívame princípy nenásilnej komunikácie a skupinovej práce.

BULLETIN

Skupinové facilitatívne učenie

Čo nepodporuje reflektívny dialóg...

Je toho mnoho, čo nepodporuje reflexiu, avšak špecificky v artefiletike sú to napr.:

- Hodnotenie výtvorov, alebo kreatívneho procesu („toto sa ti naozaj vydarilo, páči sa mi to...!“)
- Prílišná zvedavosť najmä od učiteľa k obsahu tvorby
- Snaha vypočuť všetkých v skupine
- Jednotvárnosť otázok (napr. „ako si sa cítil/a pri tvorbe?“)
- Nejasnosť cieľa vyučovacej hodiny

Reflexia s prvákmi?

Je možné viesť reflexiu s 5-6 ročnými deťmi?

Budú tomu rozumieť?

Budú vedieť odpovedať?

Obsedia v kruhu?

Toto sú bežné otázky učiteľov, ktorí začínajú pracovať s artefiletikou. A pýtajú sa dobre. Kto ma zažitú reflexiu na druhom stupni, zistí, že s menšími deťmi platia trochu iné pravidlá. Malé deti ťažšie udržia pozornosť, ale aj schopnosť vypočuť si druhého sa len rozvíja.

S menšími deťmi sa osvedčila **dynamická reflexia**, kedy sa činnosti rýchlo menia a viac detí sa môže zapojiť. V dynamickej reflexii s malými deťmi rozvíjame najmä ich schopnosti v pozorovaní, počúvaní, predstavivosti a vo vyjadrovaní.

Ako zavádzať artefiletiku do školy?

Zavádzanie artefiletiky do života školy je **systémovou záležitosťou**. Mali by sme rozlišovať využívanie artefiletiky v individuálnych triedach a zavedenie výučby artefiletiky systémovo napr. na celom prvom stupni.

- Pri využívaní v jednotlivých triedach je to v prvom rade o **záujme učiteľa** využívať artefiletiku, **podpore vedenia školy** a **dobrej informovanosti rodičov** žiakov v triede. Je to menej náročná cesta, avšak trochu osamelá, ak na škole neexistuje porozumenie tohto prístupu.
- Zavedenie artefiletiky do výučby si vyžaduje **plánovanie v rámci celej školy**. Malo by to byť spoločným rozhodnutím vedenia školy, učiteľov a ideálne aj rodičov. Za takýmto rozhodnutím stojí zvyčajne poznanie a presvedčenie o prínosoch artefiletiky pre školu, teda žiakov aj učiteľov. Je potrebné, aby vedenie školy zabezpečilo adekvátne vzdelávanie pre učiteľov a taktiež materiálne a časové podmienky na výučbu. V neposlednom rade je dôležité zapojiť, alebo aspoň informovať rodičov, aby spoznali prínos artefiletiky a podporovali túto systémovú zmenu.

Kto môže artefiletiku viesť?

V škole to môže byť ktokoľvek, kto pracuje s deťmi – učitelia, vychovávatelia, odborní zamestnanci. Na vedenie artefiletiky sa nevzťahujú žiadne oficiálne podmienky, avšak skúsenosť nám potvrdzuje, že nie je jednoduché správne porozumieť a aplikovať artefiletiku v praxi bez kvalitného vzdelávania, ktoré okrem iného pomáha rozvíjať facilitačné a reflektívne zručnosti.

Je to kreatívna metóda, preto poznanie a skúsenosť s výtvarnými, hudobnými materiálmi, i materiálmi k dramatizácii je obrovskou výhodou. Samozrejme by nemala chýbať láska k umeniu a kreativite a znalosť dejín výtvarného umenia.

Potrebujem špeciálny priestor?

Nie, nepotrebuje, vystačíte si s bežnou triedou.

Ale ak máte možnosť využiť špeciálny priestor, napr. ateliér, alebo inú priestranú miestnosť, určite to spravte!

Niektoré artefiletické aktivity si vyžadujú väčší priestor, celá skupina pracuje na zemi a priestor zohráva dôležitú úlohu. Pri iných aktivitách žiaci pracujú v skupinách a je potrebné k tomu prispôbiť pracovné stoly a pospájať lavice. Ak máte k dispozícii len bežnú triedu, vyberiete si také techniky, ktoré je v nej možné realizovať. Väčší priestor s mobilnými stolmi a umývadlom je pre vyučovanie artefiletiky ideálny. A tvoriť sa dá aj na školskom dvore alebo v prírode :)

Potrebujem špeciálne materiály?

Nepotrebuje ani špeciálne materiály. Bežné, kvalitné výtvarné pomôcky, odstrižky látok, prírodný materiál, šatky, veci, ktoré nájdete bežne v škole a v domácnosti. Správny výber materiálov dokáže umocniť zážitok z tvorby a naopak. Ak sú materiály nevhodne zvolené, zážitok sa nemusí dostaviť.

Kde nájdem inšpiráciu a podporu?

Inšpirácia je dôležitou súčasťou artefiletiky. Jedna z mála kníh, ktoré ponúkajú vhľad do tejto metódy je kniha „Dívej sa, tvoř a povídej“ od zakladateľa artefiletiky J. Slavíka a spol. (Slavíková, Slavík, Eliášová, Portál, 2007). Nájdete tam množstvo aktivít s detailným popisom a stručný popis metódy.

Ďalším zdrojom inšpirácie sú galérie a múzeá, v niektorých z nich sa s artefiletikou môžete aj stretnúť.

No a ak pokročíte na úroveň tvorby vlastných aktivít určite vám pomôžu rôzne webové stránky s umením, štúdiom dejín umenia, histórie, rozprávok, ľudovej tvorby, prírody... a vlastne čohokoľvek, čo vás dokáže inšpirovať.

Ak vás zaujal kreatívny svet artefiletiky, pozývame vás na dlhodobé vzdelávanie v tejto metóde kde sa stretnete s ďalšími nadšencami a navzájom si môžete byť inšpiráciou a podporou:

KURZ

Artefiletika a inkluzívna trieda

VÝTVARNÁ VÝCHOVA (ARTEFILETIKA)		
Farebný rozhovor		
Interaktívne maľovanie vo dvojiciach. Precvičovanie neverbálnej komunikácie. Deti reagujú na spolužiakov vizuálne a neverbálne návrhy na papieri.		
Dĺžka aktivity	Časť hodiny	Opis
20 %	Aktivácia	Krátky rozhovor o farbách – pomôže porovnávanie s prírodou (ohneň, slnko, voda, tráva, mach – pomenovanie farieb) Deti sedia na zemi a počúvajú príbeh o farbách: „Jedného dňa sa farby rozhodli ísť na prechádzku po bielom papieri. Keď vyšli von začali sa navzájom stretávať. Niektoré sa zastavili a porozprávali a niektoré len tak prešli okolo seba. Prechádzali sa tak dlho, až zaplnili celý papier.“ Pred samotnou prácou deti dostanú inštrukcie: 1. Vytvorte dvojice a potom by ste sa už nemali rozprávať. 2. Pohybom ruky naznačte, kto začne prvý. 3. Maľujte na striedačku farebné škvrny a čiary tak, akoby ste s tým druhým komunikovali. 4. Pomaľujte škvrnami a čiarami postupne celý papier.
40 %	Kognitívno-kreatívny proces Sociálne kompetencie Poznávacie kompetencie Motorické zručnosti	Každé dieťa dostane 3-4 farby. Deti maľujú vo dvojiciach. Kým jeden z dvojice maľuje, druhý má štetec položený vedľa seba. Len vtedy, keď jeden z dvojice skončí a položí svoj štetec, vymenia si úlohy. Maľuje sa v tichu, deti komunikujú len očami: pozorujú spolužiaka, jeho maľbu na papieri, jeho tvár a gestá. Deti striedavo pracujú až do naplnenia určitého časového limitu alebo kým nezaplnia celý papier.

40 %	Reflektívny dialóg	Pre ilustráciu uvádzame nasledovné príklady situácií, v ktorých boli použité reflektívne otázky: <ul style="list-style-type: none"> • Rozdelenie do dvojíc – Vedel si si nájsť priateľa, s ktorým budeš maľovať? Ste priatelia aj v triede? ... • Schopnosť odhadnúť partnerove reakcie – Bolo náročné alebo jednoduché odhadnúť, kedy ťa tvoj kamarát pustí k maľovaniu? Všimol si ťa tvoj kamarát kým si čakal na maľovanie? Všimol si si svojho kamaráta kým si maľoval? Aké to bolo, keď si musel v tichosti čakať a tvoj partner si ťa nevšimol? Stalo sa ti, že si zabudol, že nemáš pri tejto práci rozprávať? V akej situácii to bolo?... • Vnímanie zásahov do tvorby – Maľovali ste obaja rovnako dlho? Čo si si myslel / ako si sa cítil, keď ti tvoj kamarát zmenil maľbu? Vedel by si nakresliť sám to isté, čo ste nakreslili vo dvojici? Nakreslil tvoj kamarát niečo, čo sa ti páčilo a tebe by to nikdy nenapadlo? • Práca s farebnosťou – Aké zmeny ste si všimli, keď sa vaše farby stretli? Skúste vymenovať farby na obrázku... Ktorá nová farba sa ti najviac páči? Ako sa podľa teba volá? Skúsil by si nájsť jej tmavší odtieň? Videl si už niekde inde takúto farbu?
Pomôcky		papiere, štetce, temperové farby, palety, nádobky s vodou
Rozloženie v triede		Deti sedia vo dvojiciach oproti sebe (za stolom alebo na zemi)

Spracované pre európsky projekt PRETTI. Aktivita sa nachádza v knihe **Dívej sa tvoř a povídej** (Slavíková, Slavík, Eliášová, Portál, 2007)

Ak vás zaujal kreatívny svet artefiletiky, pozývame vás na dlhodobé vzdelávanie v tejto metóde. Viac sa dozviete v našom kurze **Artefiletika a inkluzívna trieda**.

inklucentrum.sk/kurzy

Naše publikácie

Bulletiny pripravujeme v spolupráci s tímom odborníkov na inkluzívne vzdelávanie. Využite ich ako užitočného sprievodcu pri svojej práci, či vysvetľovaní princípov inkluzívneho vzdelávania širokej verejnosti.

Na YouTube kanály Inkluscentra sme pre Vás spracovali užitočné videá, niektoré dostupné aj v iných jazykoch. Pre hlbšie spoznanie tém odporúčame prihlásiť sa na vzdelávania, ktoré organizujeme.

Naše Publikácie:
inklucentrum.sk/publikacie

Naše Kurzy:
inklucentrum.sk/kurzy

Webináre a Videá:
[youtube/Inkluscentrum](https://youtube.com/Inkluscentrum)

Zastrešujeme inkluzívne vzdelávanie

Inklucentrum – Centrum inkluzívneho vzdelávania je advokačnou, vzdelávacou a poradenskou expertnou organizáciou na celonárodnej úrovni v oblasti podpory inkluzívneho vzdelávania. Venuje sa podpore kvalitného a humanistického vzdelávania v školskom prostredí v prospech rozvoja potenciálu všetkých detí, rodín i zamestnancov školy. Poskytuje podporu, konzultáciu a vzdelávanie v akreditovaných programoch a workshopoch najmä pre pedagogických a odborných zamestnancov.

Pripravuje projekt Základná škola s inkluzívnym centrom, ktorý bude realizovať humanistické a inkluzívne prístupy opísané aj v našich bulletinoch.

INKLUCENTRUM – Centrum inkluzívneho vzdelávania

Hattalova 12, 831 03 Bratislava
www.inklucentrum.sk
facebook.com/inklucentrum

INFO: info@inklucentrum.sk
KURZY: vzdelavanie@inklucentrum.sk
PORADŇA: poradenstvo@inklucentrum.sk

ONLINE: inklucentrum.sk/publikacie
inklucentrum.sk/kurzy

Projekt 'Na ceste k inkluzívnemu vzdelávaniu' je podporený z programu ACF – Slovakia, ktorý je financovaný z finančného mechanizmu EHP 2014-2021. Správcou programu je Nadácia Ekopolis v partnerstve s Nadáciou otvorenej spoločnosti Bratislava a Karpatskou nadáciou.

Podpora Európskej komisie pri výrobe tohto diela nepredstavuje schválenie obsahu, ktorý odráža názory autorov a Komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií v nej obsiahnutých.

Nadácia

 **REALIZOVANÉ S FINANČNOU PODPOROU
MESTSKEJ ČASTI BRATISLAVA-PETRŽALKÁ**

ISBN 978-80-974157-1-6 ©2021-3 Inklucentrum – Centrum inkluzívneho vzdelávania

Autori publikácie: Mgr. Zuzana Krnáčová, MA, PhD.

Publikácia, ani žiadna jej časť, nesmie byť rozširovaná bez súhlasu Inklucentra a autorov.